

УДК 352: 351 (477.54) «18/19»

В. В. МАЛІКОВ**РОЛЬ ОЛЕКСАНДРА ПОГОРІЛКА У СТАНОВЛЕННІ ХАРКОВА
ЯК МІСТА – ОСЕРЕДКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ХІХ СТОЛІТТЯ**

У статті аналізується теоретичний доробок та практичні заходи Олександра Костянтиновича Погорілка як визначного громадського діяча Харкова на межі ХІХ–ХХ століть. Його діяльність осмислюється автором у контексті процесів модернізації українського міста та засвоєння надбань тогочасної європейської цивілізації. Розкриваються соціальні, культурно-просвітницькі, гуманістичні аспекти діяльності О. Погорілка на посаді міського голови Харкова. Дослідження його подвижницької праці висвітлює ключову роль інтелігенції у розвитку міста.

Ключові слова: місто, модернізація, європейська культура, самоврядування, міський голова, інтелігенція.

Вступ. Українська культура початку ХХ століття позначена бурхливою урбанізацією, в ході якої відбувалися зміни і в соціокультурному житті Харкова, місто переживало процеси модернізації. Остання передбачає індустріалізацію, що спирається перш за все на внутрішні можливості; формування еліти – носія модернізаційних ідей; урбанізацію; високу соціальну диференціацію та мобільність; розгалужену систему соціальних інститутів; співіснування різноманітних об'єднань, груп, здатних рухатися в напрямку самодіяльного громадянського суспільства; новітні способи життя, самосвідомість, спрямованість до універсальних цінностей [18, с. 293]. Місто як культурний та торгівельний центр Слобожанщини ставало на межі ХІХ–ХХ століть також і потужним індустріальним осередком. Стрімке зростання чисельності мешканців, розбудова міста, нові надбання науково-технічної і промислової революції в Європі покликали до життя і необхідні зміни в урядуванні містом та муніципальним господарством. Такі зміни здійснювалися в Харкові низкою активних громадянських і культурних діячів, серед яких чільне місце належить Олександру Костянтиновичу Погорілку.

Сучасна культура так само як і століття тому стоїть перед низкою складних викликів, пов'язаних з процесами урбанізації. Міста визнаються центрами сучасної цивілізації, її економічного розвитку, соціального, наукового, духовного поступу у всьому світі [19; 20]. Виклики, які постають перед високоурбанізованою цивілізацією перших десятиліть ХХІ століття, значною мірою сягають своїм корінням періоду межі ХІХ–ХХ століть, коли народжувалося сучасне місто як соціокультурний феномен.

Так само як місцева еліта Харкова початку ХХ століття, чудово розуміючи потенційні можливості цього культурного і ділового центру Східної України, сподівалася перетворити його на європейське місто, так і сучасні громадські діячі висувають ідею перетворення Харкова на глобальне місто. Тож досвід Олександра Погорілка та його однодумців, котрі вперше висунули програму і чіткі плани перетворення міста за західно-європейським взірцем, може мати пізнавальний інтерес та нести практичну користь для сучасних громадських активістів та муніципальних діячів, а постать О. Погорілка як міського голови сподіваємося, що вважатиметься взірцевою для очільників міста та харків'ян як виборців міської влади в наші дні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особистість Олександра Погорілка як харківського міського

голови була визнана непересічною вже його сучасниками. Першим до осмислення творчої спадщини та результатів діяльності славетного харків'янина підійшов М. Ф. Сумцов [16]. Він вважав Олександра Погорілка видатним громадським діячем та людиною великої особистої гідності. Праця відомого харківського етнологіста та історика попри свій невеликий обсяг цінна тим, що Микола Сумцов та Олександр Погорілко були знайомі з часів навчання першого у приватному пансіоні, а потім в гімназії, де студент Олександр Костянтинович був викладачем фізики і математики, репетитором. І в подальшому вони підтримували товариські стосунки в університеті та в міській думі [16, с. 1]. Він висвітлює й особисті якості О. Погорілка: чуйність, доброту, вихованість та делікатність, вразливість, спрямованість до високих ідеалів [16, с. 3]. Тож це видання є і первістком наукового дослідження, в якому зокрема характеризується його доробок у муніципальній літературі, і важливим джерелом вивчення діяльності О. Погорілка. Принагідно зазначимо, що основними джерелами при написанні цієї статті стали численні публікації Олександра Костянтиновича з питань міського благоустрою та управління, частина яких представлена у поданому списку літератури [5–13]. Найзначнішою і найбільш ґрунтовною серед них справедливо визнається його дослідження «Міський благоустрій» [5]. Аналіз цих публікацій дозволяє з'ясувати теоретичні настанови та погляди О. Погорілка на ключові аспекти функціонування міста та роль голови міської думи у процесах тогочасної модернізації Харкова.

Нова хвиля зацікавлення постаттю Олександра Погорілка починається у період незалежності України. Вона представлена низкою публікацій журналістів, краєзнавців та істориків міста. Окрема стаття присвячена міському голові у науково-популярному виданні В. Карнацевича [3], чільне місце посідає постать О. Погорілка у нарисах історії Харкова А. Лейбфрейда та Ю. Полякової [4], високу оцінку отримали теоретичний доробок та практичні заходи цього діяча дослідженні історії харківського самоврядування дореволюційного періоду [2]. Хоча у центрі уваги авторів монографії, присвяченій О. Погорілку, перебувають питання політичного історії, однак вагоме місце присвячено характеристиці його реформаторської діяльності у різних сферах міського господарства. У науковій праці Д. М. Чорного [17] ґрунтовно висвітлено життя і діяльність видатного представника місцевого самоврядування О. К. Погорілка, а її біографічний жанр сприяє більш

глибокому проникненню в атмосферу життя, психологію поведінки мешканців Харкова початку ХХ століття. Його ж фундаментальне дослідження міст Лівобережжя на межі ХІХ–ХХ століть [18] дозволяє зрозуміти ті складні процеси модернізації міського життя і простору, котрі відбувалися в тогочасному Харкові.

Метою цього дослідження є розкриття соціальних, культурно-просвітницьких, гуманістичних аспектів діяльності О. Погорілка як визначного культурного діяча Харкова у контексті модернізаційних процесів кінця ХІХ– початку ХХ століть.

Матеріали і результати дослідження. Олександр Погорілко народився 1848 року, походив з інтелігентної родини і впродовж усього життя інтелігентність, служіння добру і знанню були панівними рисами його діяльності. Його мати, Олександра Матвіївна Погорілко, керувала пансіоном на Конторській вулиці у Харкові, була жінкою високоосвіченою. Цікаво, що М. Сумцов відзначив її суворий норов, набожність, крайні праві погляди, переконаність у благодетельності абсолютизму [16, с. 1]. У такому ж дусі вона виховувала юнаків у своєму пансіоні і, певно, старшого сина Олександра, який проте в подальшому громадському житті був відомий своїми ліберальними ідеями.

Ідеї реформаторської епохи правління Олександра ІІ значною мірою вплинули на О. Погорілка. Його молодість припала на час лібералізації суспільства, звільнення селян, судової, земської та міської реформ. Справа у тих надіях та сподіваннях, котрі охоплювали тоді молоду інтелігенцію. Попри реакцію, яка почалася зі смертю імператора, ця інтелігенція вже обрала для себе шлях подальшої лібералізації відповідно до життєвих, політичних та соціальних пріоритетів.

Олександр Погорілко виховувався в петербурзькій і харківській гімназіях, де виявив інтерес до природничих наук та у віці 18 років вступив до харківського університету на фізико-математичний факультет [1, с. 9]. Освоївши його курс навчання 1871 року, Олександр був залишений для підготовки до викладацької та наукової діяльності. Вже 1873 року він захистив дисертацію «Про співвідношення між показником заломлення світла та іншими властивостями тіл» та отримав звання приват-доцента, а 1874 року почав читати курс теоретичної фізики.

Після успішного захисту дисертації «Дослідження деяких окремих випадків руху рідин» О. Погорілко був обраний доцентом університету 1878 року, відряджений закордон на півтора роки, де працював в лабораторіях під керівництвом Гельмгольца та Квінке, вивчаючи деформації твердого тіла під впливом електричних тисків. Результати його досліджень були опубліковані в 1880 році у престижному німецькому журналі «Аннали фізики та хімії» Йоганна Поггендорфа [16, с. 2–3].

Працювати у відкритому 1885 року Харківському практичному технологічному інституті Олександр Погорілко розпочав у складний для нього час. Нова робота стала для гідного вченого-фізика справжнім порятунком. Адже за рік до того він став жертвою реакції у галузі освіти, яка впроваджувалася університетським статутом 1884 року і був звільнений з посади доцента

кафедри фізики Харківського університету. Тож О. Погорілко з готовністю перейшов викладати у тільки-но відкритий тоді технологічний інститут ад'юнктом професором фізики. Він вже був визнаним фахівцем у галузі фізики та електрики, автором більше десятка наукових праць. В Харківському технологічному інституті О. К. Погорілко викладав загальну фізику, механічну теорію теплоти, теорії електрики та динамо-електричних машин. Саме в ХТІ розгорнувся господарський та організаторський талант вченого, відбувся розквіт педагогічних і наукових сил славетного харків'янина. Тут він поряд з викладацькою діяльністю опікувався поповненням інституту необхідним навчальним інвентарем та новими приладами, зокрема рентгенівський апарат, відкрив фото кабінет та метеостанцію. Визнанням його видатних організаторських здібностей і наукової компетентності було неодноразове обрання віце-президентом Харківського відділення Російського товариства дослідників природи впродовж 1891–1903 років [3, с. 325–326; 1, с. 12–14].

Перейшовши на роботу у Харківський технологічний інститут та маючи суттєвий постійний дохід, Олександр Погорілко одружується з Софією Голопоровою, дочкою харківського дворянина. Молоде подружжя оселяється у збудованому в 1888 році Олександром Костянтиновичем будинку на вул. Чернишевській, котрий зберігся до наших днів під № 27. У щасливому шлюбі вони виховали трьох синів та п'ять дочок. Сім'я, в якій панували гармонія і спокій, повага до харківських традицій та інтересів місцевої громади [17, с. 10–11], стала надійною опорою для О. Погорілка у його подальшій суспільній діяльності на благо міста.

Саме праця О. Погорілка на ниві благоустрою міста в якості гласного (з 1897 року) та голови комісії щодо електричного освітлення звернула увагу міської думи на його непересічну особистість. Адже електричне освітлення було зовсім новою і перспективною галуззю харківського міського господарства і спеціаліст у цій сфері дуже цінувався. Досвідчений вчений у галузі електрики ґрунтовно підходив до впровадження електричного освітлення вулиць з точки зору економічної доцільності: його вартість та прибутковість чи збитковість, чіткість і перевірка розрахунків, особливості договірних відносин міської самоврядної громади із постачальниками, обачність у витратах громадських грошей, вибір обладнання та досвід інших міст і країн у цих питаннях [8, с. 1–25, 32–34; 6, с. 1–6]. У тогочасній міській думі О. Погорілко став членом ліберального крила, налаштованого на здійснення рішучих та послідовних реформ в управлінні і комунальному господарстві, впровадження досвіду західноєвропейських міст.

У вересні 1900 року, у розпал економічної кризи, яка супроводжувалася зростанням безробіття та занепадом банків, Олександр Костянтинович Погорілко був обраний на найвагомішу в Харкові посаду очільника міської думи. Тоді ж він закінчує кар'єру професора в Харківському технологічному інституті для того, щоб повністю присвятити себе обов'язкам міської голови. Як справжній вчений він простудіював значну кількість

тогочасної літератури щодо муніципального управління та застосував набуті знання і практичний досвід у своїй діяльності на посаді очільника Харкова. Програму розвитку міста, викладену в низці його праць [9; 10; 11; 12; 13] він розробляв за європейськими взірцями. Олександр Погорілко досліджував окремі сторони міського благоустрою, котрі були нагальними для розвитку Харкова: житло, забезпечення харчами, санітарія, школи, лікарні, притулки, взаємодопомога та страхування, транспорт, громадська безпека та розваги [16, с. 4–5]. Він користувався підтримкою прогресивної харківської інтелігенції: професорів Д. Багалія, М. Сумцова та О. Шимкова, адвоката О. Даниловича, лікаря М. Светухіна, педагога С. Раєвського [1, с. 19–23].

У справі міського самоврядування О. Погорілко використовував увесь спектр прогресивних для XIX століття фінансово-економічних інструментів. Застосовувалося муніципальне кредитування за посередництвом міського купецького банку, одного з найуспішніших на той час банків в Україні. Його будівля була споруджена у 1910–1912 рр. за проектом М. Васильєва та А. Ржепишевського у стилі модерн, три поверхи займав готель «Асторія». Іншим важливим для харків'ян фінансовим закладом став муніципальний ломбард. Пріоритет надавався розвитку власної підприємницької діяльності міста та муніципалізації міського господарства [1, с. 23, 101–106; 2, с. 165].

Гуманістична спрямованість у діяльності міського голови проявлялася у прагненні розповсюджувати освіченість й у тенденції збільшувати фінансування охорони здоров'я, соціальної опіки та освіти в Харкові. Тобто Олександр Костянтинівич справедливо бачив головним завданням міського самоврядування забезпечення різноманітних потреб населення міста.

Упорядкувавши міську електростанцію та електричне освітлення в Харкові, О. Погорілко розпочав здійснення кількох масштабних проектів – зведення трамваю, каналізації, розширення водопроводу. Серед соціальних програм пріоритет було віддано підтримці освіти. Було реорганізовано міську управу, весь характер роботи міських управлінських структур [17, с. 103].

Важливою складовою динамічного життя сучасного міста є його транспорт. Електричний міський транспорт поза сумнівом став одним зі зразкових досягнень європейської культури XIX століття. О. Погорілко добре розумів його прогресивне значення для побуту рідного міста [16, с. 4], і вже 1906 року в Харкові було відкрито електричний трамвай на засадах муніципального підприємства. До 1914 року було введено в дію 6 маршрутів [17, с. 18–20]. Трамвай не лише був зручним і порівняно швидким засобом пересування мешканців, але і сполучав центр Харкова з його індустріальними районами, поєднуючи місто у культурну цілісність, так само як і поступова електрифікація та централізоване водопостачання громадських і приватних будинків.

Для впорядкування торгівлі, надання їй цивілізованої форми за ініціативою міського голови почалося спорудження критого ринку на найбільшому базарі міста – Благівщенському. Будівництво величезної споруди ринку з павільйонами, електричним освітлен-

ням, холодильниками та іншим належним устаткуванням тривало до 15 вересня 1915 року [1, с. 64–66].

Соціальну спрямованість мало відкриття в 1910 році муніципальної пекарні для забезпечення хлібом найбідніших міщан [2; 3].

За головування О. Погорілка покращувався санітарний стан міста, розширювалися потужності водогону та будувалася каналізація, були відкриті Миколаївська та Олександрівська лікарні, а також офтальмологічна клініка Л. Гіршмана, котра й нині є одним з найбільших медичних центрів відповідного профілю в Україні [1, с. 28, 36–38, 56].

Найповнішою мірою ліберально-демократичні принципи видатного культурного діяча втілювалися в часи революції 1905 року, коли О. Погорілко послідовно виступав із вимогами свободи слова, друку, зборів та недоторканості особистості. Міський голова та його прибічники в ці складні часи дійшли до розуміння плюралізму, необхідності пошуку компромісів й узгодженості, засудження простих рішень для складних проблем, силових методів через їхню безперспективність і аморальність [1, с. 43–44]. Здійснювані реформи і поточна діяльність міської влади потребували, на думку О. Погорілка, інформаційної підтримки, відкритості й прозорості. Тож 1907 року ним було започатковано щомісячний часопис «Відомості Харківської Міської Думи», котрий успішно виходив друком впродовж наступних десяти років. На його сторінках публікувалися офіційні документи, протоколи засідань Думи та її комісій, проекти та аналітичні статті її членів з усіх питань розвитку міста [17, с. 17–18].

Заслугують поваги досягнення міської влади у просвітницькій діяльності за головування О. Погорілка. Ще 1902 року було відкрито початкове училище ім. О. С. Пушкіна на 900 учнів. У 1905 р. загальна чисельність початкових училищ в Харкові зросла до 19, а кількість учнів – до 3500. З 1910 року навчання в них стало безкоштовним [1, с. 34]. 1911 р. О. Погорілко за підтримки харківської інтелігенції ініціював десятирічну програму впровадження загальної початкової освіти для дітей [17, с. 18]. Крім того, Олександр Погорілко продовжував опікуватися створенням ще 1886 р. міським ремісничим училищем. Міська дума за його головування субсидіювала й відкрити 1896 р. в приміщенні Харківського художньо-промислового музею приватну школу малювання й живопису М. Д. Раєвської-Іванової. А в 1912 році було виділено землю й кошти для відкриття Харківського художнього училища (нинішня Академія дизайну та мистецтв) [1, с. 34]. Харківська міська дума у буремний час революції 1905 року прийняла рішення про заснування в Харкові міського народного університету. Цю ідею загальнодоступного вищого навчального закладу палко підтримав і міський голова Олександр Погорілко, адже передбачалося поширення елементів вищої освіти серед широких народних мас для більш свідомої участі городян у суспільному житті. До 1910 року в Російській імперії було відкрито вже близько півсотні таких закладів, що свідчить про популярність ідеї народного університету. Однак чиновники мініс-

терства народної просвіти не дали дозволу на його відкриття в Харкові [1, с. 53–55].

У діяльності О. Погорілка можна побачити повагу до української землі й підтримку національно-культурного відродження українців на початку ХХ століття. Так, у 1903 році саме він очолював харківську делегацію на відкритті пам'ятника І. Котляревському у Полтаві. 1905 року він відкрито висловився проти заборони публічних виступів українською мовою. А в 1907 р. О. Погорілко підтримав ініціативу спорудження пам'ятника Кобзареві в Києві, наголосивши на важливому гуманістичному змісті поезії Тараса Шевченка. 1911 р. міська дума прийняла ряд рішень щодо вшанування пам'яті Т. Шевченка низкою урочистих заходів. Зокрема, одна з вулиць Харкова отримала його ім'я, а при Харківській громадській публічній бібліотеці був відкритий український відділ ім. Тараса Шевченка.

Висновки. О. Погорілко бачив Харків європейським містом, котре має динамічно розвиватися і збагачуватися усіма прогресивними технічними й гуманітарними досягненнями тогочасної цивілізації. Серед них – забезпечення Харкова електрикою та водою, розвиток міської транспортної мережі, освітніх та медичних закладів. Свої непересічні наукові здібності і знання людина, котра стояла біля витоків вищої інженерно-технічної освіти Харкова, використала для розвитку муніципального господарства за західноєвропейськими зразками. Морально-ціннісними основами діяльності Олександра Костянтиновича Погорілка як міського голови були гуманістична і ліберальна спрямованість, повага до культурних надбань рідного краю, відданість інтересам міської громади та ідеал служіння їй, чесність, переконаність у благотворному впливові науково-технічного прогресу та підвищення освіченості на життя тогочасної людини.

Список літератури: 1. Головки А. Н., Ярмиш А. Н. Сделал, что мог. Харьковский городской голова Александр Константинович Погорелко. (Харьковский биографический словарь) / А. Н. Головки, А. Н. Ярмиш. – Харьков : Ун-т внутр. дел, 1998. – 140 с. 2. История Харьковского городского самоуправления 1654–1917 / А. Л. Антонов, В. Л. Маслийчук, А. Ф. Парамонов; Харьк. обл. обществ. об-ние "Сокол 2000". – Харьков : Регион-Информ, 2004. – 192 с. 3. Карнаевич В. Л. 100 знаменитых харьковчан / Вячеслав Карнаевич. – Харьков : Фолио, 2014. – 510 с. 4. Лейбфрейд А. Ю., Полякова Ю. Ю. Харьков. От крепости до столицы: Заметки о старом городе / А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Х. : Фолио, 1998. – 335 с. 5. Погорелко А. К. Городское благоустройство : [доклад Харьковской городской Думы о выставке в Дрездене] / А. К. Погорелко. – Х. : Типография Н. В. Петрова, 1907. – Вып. 1. – 224 с. 6. Погорелко А. К. Городское электрическое освещение : [доклад штатный в заседании южнорусского общества технологов 1 марта 1897] / А. К. Погорелко. – Х. : Тип. Зильбербер-

рга, 1897. – 19 с. 7. Погорелко А. К. Доклад городского головы по поводу соглашения с водопроводным обществом / А. К. Погорелко. – Х. : Тип.-лит. Гагарина, 1901. – 20 с. 8. Погорелко А. К. Электрическое освещение городов : [доклад 28 мая 1897, штатный в Харьковском отделении Русского технического общества] / А. К. Погорелко. – Х. : Тип. Зильберберга, 1897. – 34 с. 9. Погорелко А. Доклад по вопросу об удалении из города отбросов, обезвреживания и уничтожения их / А. Погорелко. – Х., б.г. – 113 с. 10. Погорелко А. Доклад по возбуждению ходатайства о передаче телефонного дела в Харькове в ведение городского управления / А. Погорелко. – Х., б. г. – 19 с. 11. Погорелко А. К. К вопросу о реформе городской полиции. Доклад / А. К. Погорелко. – Х., б.г. – 38 с. 12. Погорелко А. К. Обеспечение городских служащих. – Х., б. г. – 82 с. 13. Погорелко А. К. Торговые палаты / А. К. Погорелко. – Х., 1906. – 40 с. 14. Погорелко А. К. Городское электрическое освещение. Доклад, читанный в заседании южнорусского общества технологов 1 марта 1897 г. / А. К. Погорелко. – Х., 1897. – 19 с. 15. Попов В. Александр Константинович Погорелко (1848–1912) – «первый гражданин Харькова» / В. Попов // Медиapolis. – 1997. - № 1; 1998. - № 1. 16. Сумцов Н. Ф. А. К. Погорелко / Н. Ф. Сумцов. – Х. : Печат. дело, 1913. – 8 с. 17. Чорний Д. М. Харків початку ХХ століття: історія міста, долі людей / Д. М. Чорний. – Х., 1995. – 118 с. 18. Чорний Д. М. По лівий бік Дніпра: проблеми модернізації міст України (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / Д. М. Чорний. – Харків: ХНУ, 2007. – 301 с. 19. Global Report on Culture and Sustainable Urban Development. – Paris : UNESCO, 2015. – 4 р. 20. International Conference on Learning Cities. 21–23 October 2013, Beijing, China. – Hamburg : UNESCO Institute of Lifelong Learning, 2014. – 70 р.

Bibliography (transliterated): 1. Golovko, A. N., and A. N. Jarmysh. *Sdelal, chto mog. Har'kovskij gorodskoj golova Aleksandr Konstantinovich Pogorelko*. Kharkiv: Un-t vnutr. del, 1998. Print. 2. *Istoriya Har'kovskogo gorodskogo samoupravlenija 1654–1917*. Ed. by A. L. Antonov, V. L. Maslijchuk, A. F. Paramonov. Kharkiv: Region-Inform, 2004. Print. 3. *Karnavevich, V. L. 100 znamenityh har'kovchan*. Kharkiv: Folio, 2014. Print. 4. *Lejbfrejd, A. Ju., and Ju. Ju. Poljakova. Har'kov. Ot kreposti do stolicy: Zametki o starom gorode*. Kharkiv: Folio, 1998. Print. 5. *Pogorelko, A. K. Gorodskoe blagoustrojstvo*. Kharkiv: Tipografija N. V. Petrova. 1 (1907). Print. 6. *Pogorelko, A. K. Gorodskoe jelektricheskoe osveshhenie*. Kharkiv: Tip. Zil'berberga, 1897. Print. 7. *Pogorelko, A. K. Doklad gorodskogo golovy po povodu soglashenija s vodoprovodnym obshhestvom*. Kharkiv: Tip.-lit. Gagarina, 1901. Print. 8. *Pogorelko, A. K. Jelektricheskoe osveshhenie gorodov*. Kharkiv: Tip. Zil'berberga, 1897. Print. 9. *Pogorelko, A. Doklad po voprosu ob udalennii iz goroda otbrosov, obezvrezhivanja i unichtozhenija ih*. Kharkiv. Print. 10. *Pogorelko, A. Doklad po vzbuzhdeniju hodatajstva o peredache telefonnogo dela v Har'kove v vedenie gorodskogo upravlenija*. Kharkiv. Print. 11. *Pogorelko, A. K. K voprosu o reforme gorodskoj policii. Doklad*. Kharkiv. Print. 12. *Pogorelko, A. K. Obespechenie gorodskih sluzhashhih*. Kharkiv. Print. 13. *Pogorelko, A. K. Torgovye palaty*. Kharkiv, 1906. Print. 14. *Pogorelko, A. K. Gorodskoe jelektricheskoe osveshhenie*. Kharkiv, 1897. Print. 15. *Popov, V. "Aleksandr Konstantinovich Pogorelko (1848–1912) – "pervyj grazhdanin Har'kova".* *Mediapolis*. No. 1. 1997. No. 1. 1998. Print. 16. *Sumcov, N. F. A. K. Pogorelko*. Kharkiv: Pечат. delo, 1913. Print. 17. *Chornij, D. M. Har'kov pochatku XX stolittja: istorija mista, doli ljudej*. Kharkiv, 1995. Print. 18. *Chornij, D. M. Po livij bik Dnipro: problemi modernizacii mist Ukraini (kinec' XIX – pochatok XX st.)*. Kharkiv: HNU, 2007. Print. 19. *Global Report on Culture and Sustainable Urban Development*. Paris : UNESCO, 2015. Print. 20. *International Conference on Learning Cities. 21–23 October 2013, Beijing, China*. Hamburg : UNESCO Institute of Lifelong Learning, 2014. Print.

Надійшла (received) 28.12.2015

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Маликов Василь Володимирович – кандидат історичних наук, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри етики, естетики та історії культури; тел.: (097) 431-29-65; e-mail: malikovvasyl@gmail.com.

Маликов Василь Володимирович – кандидат исторических наук, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», доцент кафедры этики, эстетики и истории культуры; тел.: (097) 431-29-65; e-mail: malikovvasyl@gmail.com.

Malikov Vasyl – Candidate of Science (Ph. D.) in History, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Associate Professor of the Department of Ethics, Aesthetics and History of Culture, tel.: (097) 431-29-65; e-mail: malikovvasyl@gmail.com.